

THE SYMBOLIC OF BOTTOM DRAWERS IN MEHEDINȚI ON A NEW INTERPRETATION OF THE TRIPTYCH OF IMMORTALITY

PAMFIL BILȚIU

Simion Florea Marian și cercetarea obiceiurilor tradiționale

This study proposes an interpretation of the symbols which appear on the Mehedinți bottom drawers, connected in a possible "trptych of immortality", which can reveal the hidden message of these objects. The author starts from the idea that, generally, symbols that have been carved in wood were analyzed separately, less from a semiotic perspective, and more from a semantic one. Nevertheless, a more attentive eye can notice the "trptych of immortality", the rombs "hinges of the world", fertility, the tree of life, somehow lost among the other symbols, but not randomly, this being the true "writing" of the drawer, the signs and the symbols revealing a certain language and message, somehow kept secret from those who are not initiated. It is clear that here we are dealing with the ancient belief that some symbols, when found around man, can influence (in a malefic, or beneficial way) his existence and destiny, in a magical way, through unseen forces and connections with the earth, with the energies of the universe or the cosmic consciousness, especially if they are interconnected – a situation in which they can spread around a positive, or, sometimes, negative energy.

Interesul pentru obiceiuri la Simion Florea Marian și modul în care le-a tratat ne exprimă concepțiile sale avansate asupra culturii populare. Pe bună dreptate, arăta I. C. Chițimia, că prin aceste opere în care tratează obiceiurile se învederează o înțelegere și o concepție nouă de prezentare a cercetărilor folclorice¹.

În concepțiile sale legate de obiceiuri descoperim nevoia de a cerceta, mai întâi integral obiceiul în întreaga lui complexitate, apoi întregul repertoriu al obiceiurilor, dacă avem în vedere că a cuprins în lucrările rezervate lor atât pe cele de peste an cât și pe cele legate de momentele cruciale ale vieții omului: naștere, nuntă, înmormântare.

În accepția savantului român, obiceiul era o manifestare complexă, pe care însă în mod inexact îl identifică cu sărbătoarea, care este ocazia în care se desfășoară și care cuprinde adesea mai multe obiceiuri. Concepând obiceiul ca manifestare complexă, chiar dacă îl identifică cu sărbătoarea, când vorbește de sărbătorile de peste an, subliniază că ele cuprind două grupe de sărbători, cele creștine și păgâne, care sunt componente ale obiceiului și pe care recomandă că trebuie cercetate deopotrivă. "Mai fiecare știe că poporul român de pretutindena, pe lângă sărbătorile legate de biserică sau creștine, mai ține încă și alte sărbători nelegate sau păgâne"². Argumentul important al identificării obiceiului cu sărbătoarea este titlul trilogiei sale rezervată obiceiurilor de peste an, intitulată "Sărbătorile la români".

Convingerile sale asupra obiceiului ca manifestare

complexă ne sunt exprimate în Prefața la primul volum al trilogiei ”Cârnilegile“, apărut în 1898, în care subliniază că sărbătoarea, adică obiceiul, are o durată amplă de desfășurare, pe parcursul mai multor zile: una precedentă, una în care se serbează și una după serbare. ”Observ totodată că atât unele dintre sărbătorile legate cât și unele dintre cele nelegate poporul le serbează ca și biserica, prin înaintea, serbare și după serbare începând adică datinile și credințele în ajunul sărbătorii și sfârșindu-se a doua zi după sărbătoare.³

Atenția pe care Simion Florea Marian o dă obiceiului ca manifestare complexă ni se reflectă în modul cum tratează fiecare parte componentă a acestuia: acte rituale, acte ceremoniale, poezia care marchează aceste acte, apoi importanța pe care o dă obiectelor ceremoniale din cadrul diferitelor obiceiuri, mai ales a celor de familie. La obiceiurile de naștere, descrie amănunțit colacii ceremoniali, la cele de nuntă – steagul, cununa, dar și bradul, busuiocul, mărul. În cadrul înmormântării, descrie steagul funerar, bradul pus la căpătâiul morților nelumiți, toiagul, coliva, pomul, sicriul etc.

Interesul acordat poeziei care marchează diverse acte ale obiceiului, adesea de mare frumusețe și nivel artistic ridicat, ni-l evidențiază piesele reproduse, cele mai multe având caracter antologic, unele valoare de unicat.

Este important de subliniat modul în care savantul român cercetează, având permanent în atenție legătura lui cu diferite compartimente ale culturii populare, precum magia dacă avem în vedere vrăjurile și farmecele pe care le reproduce, incursiunile în mitologia universală. Este suficient să amintim modul cum tratează ursitoarele în obiceiurile de naștere, în comparație cu mitologia greco-romană. Am mai putea aminti felul cum tratează ființele mitologice malefice din obiceiurile de naștere, care afectează deopotrivă atât mama cât

și copilul: Zburătorul, Samca sau Avestița.

Merite mari revin cercetătorului în a reda variantele regionale ale obiceiului pentru ca astfel să fie tratat în întreaga lui complexitate.

”Uzurile nupțiale trebuie studiate în varietățile lor după toate provinciile române“⁴. În scopul tratării în întreaga lui complexitate a obiceiului, Simion Fl. Marian urmărește aceste variații, nu numai în regiunile românești, ci și în alte țări locuite de români.

Ovidiu Bârlea sublinia faptul că lucrările asupra obiceiurilor realizate de savantul sucevean sunt monografii reprezentative ale fenomenului ”la români“ în sensul că Marian a făcut suma a ceea ce se publicase până atunci în toate provinciile românești. El s-a străduit să cuprindă fenomenul de pe întreaga arie românească⁵.

Așa cum arată Mircea Fotea, sistematizând întregul material: datini și credințe, creații folclorice despre naștere, nuntă și înmormântare în capitole firești, ieșite din înseși desfășurările obiceiurilor respective, folcloristul reușește să le reconstituie fidel și nuanțat, formele poetice și ritualice, nemaipărănd izolate, ca până acum în culegeri, ci integrate normal ceremonialelor⁶.

Trebuie să subliniem că în perioada de elaborare a acestor lucrări despre obiceiuri era puternic curentul latinist în etnografie și folclor în forma lui necritică, unilaterală, concepând tradiția populară ca o moștenire directă, fără prefaceri și evoluții, prin faze intermediare și fără influențe⁷. Simion Florea Marian nu numai că nu le-a îmbrățișat concepțiile, dar s-a și opus lor prin considerațiile sale comparatiste, reproduse din lucrări științifice. Descoperim aici contribuțiile sale de vârf în folcloristica timpului, fiind un pionier, alături de Hașdeu, prin abordarea folclorului din perspectivă comparată. În Precuvântarea monografiei ”Nunta la români“ subliniază că ”uzurile nupțiale trebuie studiate, nu numai după toate provinciile române, ci comparându-se cu nunta la vecinii romani și la

popoarele neolatine pe de-o parte, cu nunta la vecinii românilor (slavi, unguri, greci, albanezi), pe de alta⁸. Asupra preocupărilor sale de abordare comparatistă a folclorului în lucrările rezervate obiceiurilor intervine repetat. În Precuvântare la "Înmormântarea la români" notează "totuși dând în decursul cercetărilor mele peste unele date și credințe, parte romane, parte de altă origine, dar care seamănă cu a românilor nu m-am putut opri de a nu le reproduce și pe acelea"⁹. Iată aici limpede exprimată nevoia și convingerile asupra studierii obiceiurilor noastre în legătură cu ale altor popoare. Cel mai bun exeget al operei sale, Mircea Fotea, amintește că fiind concepută la propunerea Academiei Române ca studiu istorico-etnografic comparativ, consacrată nunții, conține numeroase referiri la obiceiuri și credințe folclorice aparținând antichității greco-romane sau unor popoare moderne "italieni, francezi, spanioli, ruși, germani etc."¹⁰. Numărul lucrărilor pe care le pune la contribuție pentru stabilirea relațiilor folclorului nostru cu ale altor popoare în monografiile rezervate obiceiurilor de către savantul român este impresionant. Cele mai multe sunt în limba germană pe care o cunoștea bine, deoarece Marian făcuse studii în domeniul științelor sociologice cu profesorul Lorenz von Stein din Viena.¹¹

Cu toate că Simion Florea Marian nu avea cunoștințele necesare de întindere comparatistă în domeniul religiilor primitive și populare, mai ales că în Suceava nu putea să dispună de bibliografia cuvenită, considerațiile sale potențază interesul lucrărilor monografice, situându-l pe un punct avansat al folcloristicii aceluși timp.¹² Mai trebuie să subliniem faptul că cercetătorul s-a dovedit prudent pe linia considerațiilor comparatiste. El a intuit erorile care pot proveni fructificând numai cunoștințele de mitologie greco-romană. De aceea nu s-a aventurat în comparații și apropieri neverosimile. Comparațiile lui cu obiceiurile

romane sunt cumpătate și discrete.¹³

Merite și ele de mare importanță înscrie savantul român și pe linia înțelegerii nevoii de a studia folclorul în relațiile cu disciplinele înrudite și tangente: istoria, etnografia, apoi cu limba vorbită de popor, care l-a pasionat în mod aparte. Ne stau mărturie nu numai dese considerații despre limba populară, dar și lucrarea "Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor", apărută în 1903. Și pe această linie ne-a lăsat mărturisiri și ceea ce este important chiar în monografiile destinate obiceiurilor, prin care precede pe Ovid Densușianu al cărui studiu "Folclorul cum trebuie înțeles" a apărut de abia în 1909. Nunta o concepe ca pe un studiu "de unde să reiasă apoi de la sine o concluzie istorico-etnografică."¹⁴ În monografiile sale, când analizează diferite ceremonialuri, nu ezită să facă digresiuni în istoria noastră și a strămoșilor romani. Pasiunea lui Simion Florea Marian pentru limba poporului cu încărcătura ei de frumuseți ne este argumentată și de modul uneori detaliat în care analizează și discută terminologia obiceiurilor. În cercetarea nunții descoperim discuții interesante privind termenii **colăcariu, colăcărie, colăceriu, conăcar, chiemător, stolnic, vornic, vâtaf, vătăman**.¹⁵

În monografia rezervată nașterii cunoștințele lui în materie de lingvistică îi facilitează nu numai abordarea celor mai diverse origini de nume de botez la români, dar reușește să analizeze fără greșeli și exagerări influențele ce s-au exercitat asupra lor pe diverse epoci: romană, slavonă, fanariotă și română.¹⁶ Ceea ce dă complexitate, bogăție informațională și consistență monografiilor lui Simion FI. Marian asupra obiceiurilor este baza documentată vastă, care tinde către exhaustiv și care i-a solicitat o muncă migăloasă și cu un volum uriaș. Surprinde în aceste volume modul în care autorul dă importanță primordială documentelor primare, adesea inaccesibile celui interesat, din care fac parte datele cuprinse în răspunsurile la chestionarul lui Nicolae Densușianu, manuscrisele lui Ion Pop Reteganul, apoi materialele primite de la un număr mare de colaboratori, atât din Bucovina, cât și din celelalte regiuni ale țării. Informația lui bogată se

sprijină apoi pe documente secundare constând în lucrări apărute, apoi materiale din publicații periodice, dovedindu-se un abil bibliograf în acest domeniu, dacă avem în vedere că scăpările sunt puține. Lucrând cu corespondenți s-a adresat la foștii săi colegi și elevi din Bucovina¹⁷, convins că astfel va putea intra în posesia unei informații cât mai bogate.

În cercetarea obiceiurilor, Simion Florea Marian a fost călăuzit de principii științifice. Cel mai bun argument ni-l slujește atitudinea lui polemică față de unele păreri. El se arată neîncrezător în fața părerii lui I. C. Tacitu care susține ca orațiile de nuntă ar descinde din vechile Atelane fiindcă autorul nu analizează comparativ conținutul lor care ar fi relevant. Cu mult umor combate apropierea forțată pe care o face Damaschin Bojincă între Talassio roman și diminutivul românesc nuntălași, pe care o ia ca fapt cert G. Misail, iar după acesta Düringsfeld, care scrie că românii strigă pe uliță nun-talassi ce derivă din strigătul similar al romanilor Nunc-Talasio!¹⁸

Când și-a întocmit lucrările monografice, Marian avea convingeri adânci și asupra rosturilor pe care le au de îndeplinit, fiind încrezător că vor sluji cercetărilor de specialitate, dar ele vor furniza și informații pentru o mai bună cunoaștere a mitologiei românilor și vor fi de folos și ca sursă de inspirație pentru literatura cultă. ”A sosit timpul ca să le cunoască și pe acestea nu numai poporul de rând, care adesea le ține cu sfințenie... ci și ceilalți români la care nu li-s cunoscute și mai ales cei ce se vor ocupa cu studiul literaturii populare. Și asta cu atât mai mult, deoarece ele, cu deosebire legendele, petrecerile și jocurile uzitate în decursul lor, sunt de o însemnătate foarte mare pentru literatura și mitologia română“¹⁹.

Cercetătorul pretențios găsește acestor monografii două cusururi. Nu redau fenomenul pe întregul spațiu românesc și se mărginesc la o înfățișare descriptivă, *Nașterea*, *Nunta* și *Înmormântarea* au ca subtitlu ”studiu etnografic“, dar ele sunt de fapt monografii descriptive, cu înfățișarea etapelor

principale ale fiecărui obicei.²⁰

Ceea ce l-a determinat pe savantul român să-și considere și subintituleze monografiile studii etnografice au fost, mai întâi, considerațiile etnografice, încercările de teoretizare care însă sunt puține, apoi abordarea științifică și tratarea lor pe capitole încheiate, în care obiceiurile sunt studiate și în procesul lor firesc de evoluție, la care se adaugă aparatul critic cu trimiteri bibliografice de la cele mai mărunte informații până la lucrările importante, apărute până atunci.

Spațiul geografic în aceste monografii este reprezentat disproportional. Dacă din Bucovina, la **Nunta la romani**, numărul colaboratorilor este de 25, din alte regiuni se ridică doar la zece.²¹ La elaborarea **Înmormântării la români**, din Bucovina beneficiază de informații de la 32 de colaboratori, iar din celelalte regiuni primește abia de la 7.²²

Mai trebuie să subliniem că în trilogia rezervată obiceiurilor de peste an sunt cuprinse doar sărbătorile care se desfășoară în perioada dintre Anul Nou și Ispas, asta și pentru că lucrarea este parțial publicată, parțial rămasă în manuscris.²³

Deși la elaborarea lucrării rezervată obiceiurilor de peste an informația este mai bogată, anumite sărbători, precum ”Sântoaderul“, ”Sfântul Trifon“ sunt reprezentate doar pe latura lor literară, adică prin legende, lipsind repertoriul de credințe, superstiții sau practici magice.

Lipsa de informații despre anumite obiceiuri din regiunile de peste munți l-a frustrat de cunoașterea lor mai bună, ceea ce a generat la Marian emiterea unor erori despre unele. ”Adusul armindenului și pusul lui se fac fără nici o ceremonie“²⁴, ceea ce este inexact dacă avem în vedere că în Țara Lăpușului armindenul este un obicei complex având în componența lui șase secvențe ceremoniale, unele legate chiar de plantarea și împodobirea copacului.²⁵ Lipsa informațiilor din zonele transilvănene face ca anumite obiceiuri să nu fie reprezentate, iar din cele investigate să lipsească acte ceremoniale și rituale nu numai de mare importanță dar și de mare vechime - veritabile dovezi ale dăinuirii civilizației în spațiul Transilvaniei de Nord. Ne gândim la jurământul

fârtașilor la lună din Obiceiul Fârtașiei din Țara Lăpușului sau botezul copilului la lună, soare, stele și la copac, nașterea pe pământul gol etc.²⁶

La mai bine de un secol de la apariția lor, aceste monografii reprezintă un reper crucial al etnologiei românești, ele păstrându-și neștearsă valoarea lor de lucrări de referință în literatura de specialitate.²⁷

23 Ovidiu Bîrlea, op. cit., p. 241.

24 Simeon Fl. Marian, *Obiceiurile la români*, vol. II, op. cit., p. 315.

25 Pamfil Bîlțiu, *Armindenul în Țara Lăpușului*, în *Studii de etnologie românească*, vol. I, București, Editura "Saeculum", 2003, p. 135-151.

26 Pamfil Bîlțiu, *Nașterea în Țara Lăpușului*, în *Studii de etnologie românească*, volumul I, op. cit., p. 220-222.

27 Iordan Datcu, *Introducere la Sărbătorile la români*, vol. I, op. cit., p. XV.

NOTE

1 I.C. Chițimia, *Folcloriști și folcloristica românească*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968, p. 183.

2 S. Florea Marian, *Sărbătorile la români*, volumul I, București, Editura Fundației culturale române, 1994, p. 3. Prefață.

3 Ibid.

4 S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români. Studiu etnografic comparativ*, București, Editura Grai și suflet - Cultura Națională, 1995, p.9.

5 Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Enciclopedică Română, 1971, p. 242.

6 Mircea Fotea, *Simion Florea Marian, folclorist și etnograf*, București, Editura Minerva, 1987, p. 131.

7 Ovidiu Bîrlea, op. cit., p. 242.

8 Simeon Fl. Marian, *Nunta la Români, Studiu istorico-etnografic comparativ*, București, Editura Grai și suflet - Cultura Națională, 1995, p. 9.

9 S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români*, op. cit., p. 5.

10 Mircea Fotea, op. cit., p. 135.

11 Ibid.

12 Ovidiu Bîrlea, op. cit., p. 242.

13 Ibid.

14 S. Florea Marian, *Nunta la români*, op. cit., p. 9.

15 Mircea Fotea, op. cit., p. 135.

16 S. Florea Marian, *Nașterea la români, Studiu etnografic*, București, Editura Grai și suflet - Cultura Națională, 1995, p.128.

17 Ovidiu Bîrlea, op. cit., p. 241.

18 Op. cit., p. 242.

19 S. Florea Marian, *Obiceiurile la români*, op. cit., p. 3.

20 Ovidiu Bîrlea, op. cit., p. 241.

21 Mircea Fotea, op. cit., p. 136.

22 Op. cit., p. 149.

SIMION FLOREA MARIAN AND THE RESEARCH OF TRADITIONAL CUSTOMS

The interest for customs with Simion Florea Marian, and the way he treated them, expresses his advanced ideas about traditional culture. In his vision concerning customs, we will discover a need for research, first the custom in its integrity, exhaustively, in its entire complexity, and then, a whole repertoire of customs, if we have in view the fact that in his work dedicated to these he referred both to the ones that were practiced during the year, and to those accompanying crucial moments in man's life: birth, wedding, funeral.

At more than a hundred years since the publications of these monographies, they still represents a crucial landmark of Romanian ethnology, keeping untouched their character of reference works in the literature of our domain.[1]

[1] Iordan Datcu, „Introduction”, *Sărbătorile la români*, vol I. Op. cit., p. XV

